

amplificată în viziunea a 70×7 de ani (7 desemnând numărul perfect). Orice încercare de refacere a unui calcul temporal nu s-a impus ca fiind convingătoare (!). Probabil cea mai bună soluție rămâne considerarea numărului 70×7 ca pe un simbol al deplinătății, echivalent cu expresia „în vremurile cele din urmă”.

Nici traducerea „Sfântul Sfinților” nu este lipsită de probleme, probabil fiind mai corect „Sfânta Sfințelor”; cu alte cuvinte, este avută în vedere refacerea templului și resfințirea prin ungere a Sfintei Sfințelor. Posibilitatea traducerii prin „Sfântul Sfinților” trebuie înțeleasă ca referindu-se la marele preot (cf. 1Paral. 23:13). **Origen** și **Teodoreț de Cir** îl identifică însă pe Sfântul Sfinților cu Hristos.

Tipul mesianic se observă însă clar în v. 25-26. Persoana este numită „Mesia” (ebr. מָשִׁיחַ – *mašiah* „uns”) și Conducător/Print (ebr. נָגִיד – *naghíd*, incorect tradus „Cel Vestit”).

V. 26 anunță dispariția brutală a lui Mesia (lit. „va fi tăiat”); finalul însă este corupt, spunându-se că „nu va avea...”. Theodotion este cel care adaugă „fără de vină”.

Unii au căutat să-l identifice pe Mesia Prințul cu marele preot Onias III din perioada Macabeilor (cf. 2Mac. 4:30-38) depus către anul 175 îdHr. și asasinat de către oamenii lui Antioh 4 Epifanes.

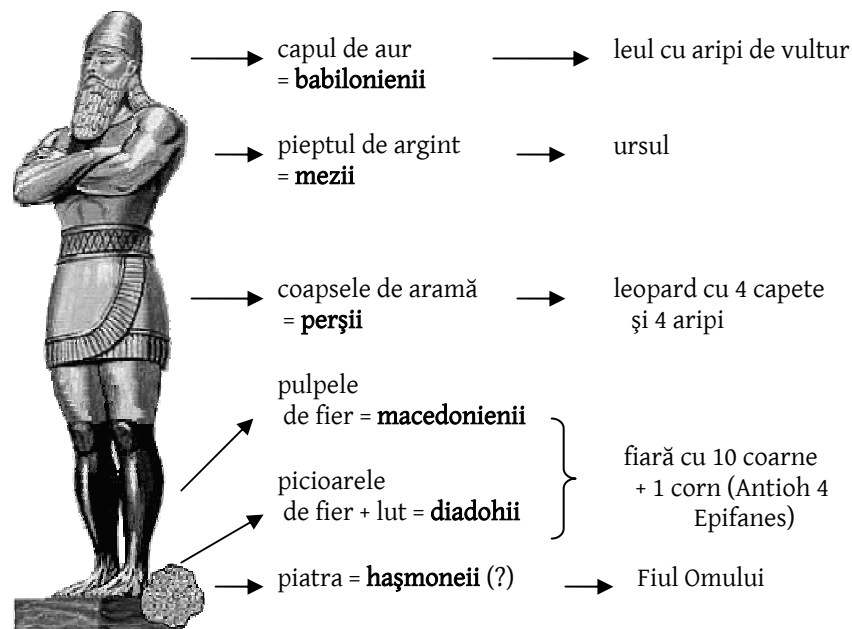
În acest sens, „urâciunea pustiirii” din v. 27 este statuia lui Zeus Olimpianul instalată în 167 îdHr., după cucerirea Ierusalimului și interzicerea Legii iudaice (vezi cursul 14 semestrul I, p. 2).

Mesia Prințul îl reprezintă însă în sens duhovnicesc pe Hristos.

Puterile mondiale

În Dan. 2 și 7 sunt menționate două rânduri de viziuni,

care au corespundețe între ele. Mai ales în ciclul de viziuni, profetul Daniel se înscrie ca și profetul Iezechiel în genul apocaliptic (revelațional).

PSALMII

Bibliografie: Sf. Ambrozio al Milanului, „Psalmul 50”, trad. N. Neaga, MB 5--6/1990, 5880; Sf. Chiril al Ierusalimului, „Psalmul 50”, trad. D. Stăniloae, MO 1/1991, 55; Sf. Chiril al Alexandriei, „Psalmul 50”, trad. D. Stăniloae, MO 3/1991, 55; Sf. Ioan Hrisostom, „Cuvânt despre pocăință. Psalmul 50”, trad. N. Neaga, MA 4/1988, 23-26; Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, în *Scrieri. Partea I*, trad. D. Fecioru, București 1986 (PSB 17); Teodoreț de Cir, *Tâlcuirea celor 150 de Psalmi ai proorocului împărat David*, Petru Vodă 2003; Sf. Teofan Zăvorățul, *Călăuză către viața duhovnicească. Tâlcuire la Psalmul 118*, Galați 2004; Dumitru Abrudan, „Cartea Psalmilor în spiritualitatea ortodoxă”, ST 7-8/1985, 453-471; Idem, „Dreptatea și pacea în Cartea Psalmilor”, ST 7--

8/1963, 415-426; Mircea Basarab, „Psalmul LI (L). Ideea de rugăciune și jertfă”, *ST* 7-8/1961, 410-427; Olivian Bindu, „Psalmii și legătura lor cu cultul divin ortodox”, *BOR* 9-10/1987, 177-179; Gheorghe Bogdaproste, „Valoarea moral-socială a Cărții Psalmilor”, *ST* 1-2/1970, 104-117; Mircea Chialda, „Despre Psaltire: conținutul, frumusețea, valoarea ei pentru credincioșii din orice timp, carte de cult”, *GB* 7-8/1964, 645-649; Al.N. Constantinescu, „Sfânta Liturghie și Cartea Psalmilor”, *GB* 1-2/1969, 49-53; Mihai Georgescu, „Idei morale și sociale în comentariul la Psalmi al Sf. Vasile cel Mare”, *ST* 7-8/1958, 463-475; Alex. Isvoranu, „David, chip al pocăinței (comentând Psalmul 50)”, *MO* 3-6/1995, 37-57; Eugen Moraru, „Creația și Providența în lumina psalmului 103”, *MA* 5-6/1983, 297-306; Ilie Moldovan, „Îndreptarea și îndumnezeirea în Cartea Psalmilor”, *ST* 3/1989, 311; Nicolae Neaga, „Aspectul pastoral al Psalmului 50”, *GB* 7-9/1977, 625-629; Idem, „Explicarea Psalmului 50”, *GB* 4-5/1989, 19; Gheorghe A. Nicolae, „Aspecte din natură și viață în comentariul la Psalmi al Sfântului Vasile cel Mare”, *ST* 5-6/1965, 322-334; Macedon Petrescu, „Despre rugăciune în Cartea Psalmilor”, *ST* 9-10/1984, 666-672; Petre Semen, „Poezia religioasă în Vechiul Testament”, *GB* 7-9/1977, 700-710; Tit Simedrea, „Despre psalmii proorocului împărat David”, *MB* 4-6/1968, 206--216; Simion Todoran, „Genurile literare și aspecte doctrinare în Psalmi”, *MO* 7-8/1988, 478-486.

Introducere

În forma sa actuală, cartea *Psalmilor* s-a finalizat în sec. 2 îdHr. În mod cert însă unii psalmi sunt pre-exilici, făcând referire la instituția regalității.

Numele de „psalm” provine de la grecescul ψαλτήριον, „harpă”. În ebraică psalmii se numesc תְּהִלִּים – *tehilim*.

Există o diferență de numerotare între MT și LXX. În continuare vom cita psalmii după LXX.

MT	LXX
1-8	1-8
9+10	9
11-113	10-112
114+115	113

116	114+115
117-146	116-145
147	146+147
148-150	148-150

Se poate observa că LXX unește de două ori doi psalmi (9 cu 10 și respectiv 114 cu 115), dar separă alți doi (116 și respectiv 147).

În LXX se găsește un adaos la *Psalmi*, și anume Ps. 151, considerat necanonic.

În LXX secțiunea cântărilor poetice se încheie cu *Psalmii lui Solomon*, o carte apocrifă care a aparținut cercurilor fariseice de la Ierusalim, datând din sec. 1 îdHr., pentru că face aluzie la căderea Ierusalimului din 63 îdHr. sub romani.

Psaltirea e cea mai des citată carte a VT în NT: 170 din 280 de citate. În *Luc.* 24:44 sunt menționați *Psalmii* pentru toate cărțile poetice.

Cartea *Psalmilor* s-a bucurat de o înaltă apreciere, chiar înainte de NT. David vorbește de inspirația psalmilor („Duhul Domnului grăiește prin mine, și cuvântul Lui este pe limba mea” *2Reg.* 23:2), iar proorocul Amos îl amintește pe David ca renumit cântăreț (*Am.* 6:5).

Despre cartea *Psalmilor*, Sf. **Vasile** avea următoarele aprecieri:

„Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor din toate: profetește cele viitoare, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viață, ne învață cele pe care trebuie să le facem. Și, ca să spun pe scurt, Cartea *Psalmilor* este o vistierie obștească de învățături bune, dând fiecăruia, după sânguința lui, ce i se potrivește.” „Ce nu poți învăța din psalmi? Nu, oare, măreția bărbăției? Nu, oare, exactitatea dreptății? Nu, oare, sfințenia castității? Nu, oare, desăvârșirea înțelepciunii? Nu, oare, chipul pocăinței? Nu, oare, măsura răbdării? Nu, oare, tot ce ai putea spune despre faptele cele bune? În psalmi este cu putință să găsești învățătura desăvârșită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în

trup a lui Hristos, amenințarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduințele slavei, descoperirile tainelor; toate sunt strânse, ca într-o mare și obștească vistierie, în Cartea Psalmilor.” „Cântatul Psalmilor aduce cel mai mare bun: dragostea.” „(Sf Duh) a unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură; el face la fel cu doctorii cei înțelepți; aceștia adeseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mâncare doctorii mai amare.”

Sf. Ioan Gură de Aur spunea de asemenea: „Toate Scripturile sunt sfinte, dar Psalmii au ceva mai mult”.

Importanța *Psaltirii* se reflectă și la *Ef.* 5:19, unde Sf. Ap. Pavel îndemna: „Vorbiți între voi în psalmi...”.

Cuprins

Asemănător Pentateuhului, *Psalmii* sunt împărțiți în 5 cărți:

- I. 1–40
- II. 41–71 (doxologia finală: *Ps.* 71:18–19)
- III. 72–88 (doxologia finală: *Ps.* 88:53)
- IV. 89–105 (doxologia finală: *Ps.* 105:48 = *1Paral.* 16:36)
- V. 106–150 (doxologia finală: *Ps.* 150:6)

1	introducere la Psaltire (psalm sapiențial)	
2	psalm regal	
3–40	„prima psaltire a lui David”	
	3-7; 9-16; 21-27; 37-40	rugăciuni de cerere individuale
	19-20	psalmi regali
	28-29; 31-33	psalmi imnologici

41–82	„Psaltirea elohistă”	
	41–48	psalmii corahiților
	49	psalm al lui Asaf
	50–71	„a doua psaltire a lui David”
	50–63; 68–70	rugăciuni de cere individuale
	64–57	psalmi imnologici
	71	psalm regal
	72–82	psalmii lui Asaf
83–89	adaos la Psaltirea elohistă	
	83–84; 86–87	psalmii corahiților
90	rugăciunea lui Moise	
92–98	psalmii accederii la tron	
102–106	psalmi imnologici (aleluia)	
107–109	psalmi ai lui David	
110–117	psalmi imnologici	
118	psalm sapiențial	
119–133	psalmii de pelerinaj (ai treptelor)	
134–135	psalmi imnologici	
137–144	psalmi ai lui David	
	137–138	psalmi imnologici
	139–142	rugăciuni de cerere
145–150	psalmi imnologici	

Există deci 4 grupuri de psalmi atribuiți lui David: 3–40; 50–71; 107–109; 137–144. Psalmii atribuiți corahiților (fiilor lui Core) sunt

În spațiul liturgic, *Psaltirea* a fost împărțită în 20 de catisme (unități în timpul citirii cărora se putea sta jos).

Tehnica literară

Genurile literare

Imnele (ebr. תְּהִלָּה – *telhilá*). Ex.: 8; 33; 100; 104; 136; 148–

150

Structura imnelor este compusă din 2 părți: 1) îndemnul la laudă sau cântare și 2) motivația introdusă prin „căci” prin care se invocă evenimente istorice (în așa numiții Psalmi istorici: 104-105; 113A; 77) sau chiar aspecte ale creației (așa numiții Psalmi ai naturii: 8; 18A; 103).

(Sus stânga) Harpă/psalterion cu 10 corzi. Reconstruită după un mozaic din Gaza, sec. 6 îdHr. (Sus dreapta) Muzicanți captivi (relief asirian).

(Jos stânga) Muzicanți asirieni. (Jos dreapta) Harpă cu membrană.

Mediul în care a apărut acest gen literar îl constituie cultul.

Din acest gen literar a rămas foarte cunoscută formula

הלְלוּ יָהּ – *halelú Ia* „lăudați pe Iah (= Iahve)”, formulă adoptată în limbajul liturgic (rom. *aleluia* / *aliluia*).

Un alt termen preluat este ebraicul אָמֵן – *amén* „cu adevărat”, „cu siguranță” (rom. *amin*), folosit pentru a întări o anumită afirmație (cf. *Num.* 5:22; *Deut.* 27:16). În *Psalmi* apare relativ rar, și anume doar în doxologiile finale ale cântărilor.

Înrudiți cu imnele, ca un subgen întâlnim **Psalmii Sionului**. Ex.: 3; 45; 47; 75; 83; 86; 121; 131; 136. Sunt psalmi care accentuează importanța Templului (cf. teologia Sionului la profeți).

De asemenea, un alt subgen este constituit de **Psalmii accederii la tron**. Ex.: 46; 92; 95-98. Sunt psalmi care proslăvesc regalitatea lui Iahve. De exemplu prochimenul de la vecernia de sâmbătă seara este *Ps.* 92:1 „Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat”.

Rugăciunile de cerere

Și rugăciunile de cerere au căpătat o structură specifică: 1) adresarea către Dumnezeu, 2) rugăciunea de cerere cu expunerea nevoii și întrebări tipice: „de ce?”, „cât timp?”; propriu acestei rugăciuni este referirea la 3 personaje: dușmanii, eu/noi și Tu (Dumnezeu), 3) rugămintea.

Rugăciunile de cerere se împart în două grupe: 1) publice (persoana I pl.): 43; 73; 78-79; 82; 84; 2) particulare (persoana I sg.): 3; 5-7; 12; 21

Un subgen al rugăciunilor de cerere îl constituie **psalmii de pocăință**: 6; 31; 37; 50; 101; 129; 142. Specific lor este mărturisirea păcatelor.

Din acest gen literar s-a păstrat formula הוֹשֵׁעַ נָא – *hoșéa na* „mântuiește-[mă/ne]” (cf. *Ps.* 3:8, unde apare cu pronumele la singular הוֹשֵׁעַנִי – *hošiéní* „mântuiește-mă”).

Psalmii de mulțumire (17; 29; 31; 40; 65; 114-115; 117) constituie o urmare a rugăciunilor de cerere (cf. *Ps.* 7:18). Probabil erau alăturați jertfelor de pace aduse drept

mulțumire la templu.

Înrudiți cu aceștia sunt și **psalmii de mărturisire a încrederii**, particulari (22; 26) sau publici (45; 124).

Psalmii regali (2; 17; 19-20; 44; 71; 88; 100; 109; 131; 143) care glorifică persoana regelui, devenind prin aceasta psalmi mesianici. Interesant că din acest gen s-a desprins Ps. 8, care reprezintă practic o democratizare la nivelul oricărui om a prerogativelor regale.

Întâlnim de asemenea **Psalmi sapiențiali** (1; 118), care accentuează importanța Legii.

Figuri literare

Unitatea de bază a poeziei ebraice o constituie versul, format din două sau trei părți stihuri.

Necunoscând decât la o scară foarte restrânsă rima, poezia ebraică utilizează însă preponderent două figuri literare specifice:

Paralelismul membrelor. Paralelismul este procedeul după care între stihurile care compun versul există o corespondență (un paralelism). Acesta poate fi:

- a) sinonimic – stihul sau stihurile următoare repetă ideea din primul

„Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor
și în calea păcătoșilor nu a stat
și pe scaunul hulitorilor n-a șezut” (Ps. 1:1)

- b) antitetic – stihul sau stihurile următoare prezintă o situația diferită față de primul

„Că știe Domnul calea dreptilor,
iar calea necredincioșilor va pieri” (Ps. 1:6)

- c) sintetic – stihul sau stihurile următoare

întregește/esc ideea din primul

„Și va fi ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor,
care rodul său va da la vremea sa
și frunza lui nu va cădea și toate câte va face vor spori.” (Ps. 1:3)

Chiasmul. Chiasmul sau hiasmul reprezintă figura de stil prin care elementele unui stih sunt repetate în ordine inversă în următorul. Și-a luat numele de la litera grecească χ (citită *hi* sau *chi*), pentru că puse pe două coloane elementele din prima jumătate cu elementele din a doua jumătate a construcției și trasându-se între ele linii de corespondență, se obține un χ (care seamănă cu litera χ).

Să luăm ca exemplu Ps. 2:5:

„Atunci va grăi către ei întru urgia Lui și întru mânia Lui îi va tulbura pe ei”.

Atunci va grăi cu ei   și întru mânia Lui
întru urgia Lui   îi va tulbura pe ei

A   B
B   A

Chiasmul se poate extinde și în structuri mai mari decât versul, la nivelul propozițiilor sau al conceptelor.

A: Cerurile

B: spun

C: slava lui Dumnezeu

C : și facerea mâinilor Lui

B : o vestește

A : tăria” (Ps. 18:1)

Teme

Profeții mesianice

Ps. 2:7-8: „Domnul a zis către Mine: **„Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut!** / Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta și stăpânirea Ta marginile pământului.”

Din punct de vedere istoric, psalmul celebra urcarea pe tron a regelui iudeu în Ierusalim. Regele devenea astfel fiu adoptiv al lui Iahve și în această calitate Iahve îl proclama stăpân al întregului pământ, promițându-i victoria împotriva dușmanilor. Această proclamația era rostită în numele lui Iahve de un preot sau un profet cultic. Elementele amintesc de profeția lui Natan adresată lui David, prin care urmașul lui David este numit fiu al lui Iahve (cf. *2Reg. 7:14*).

În înțeles duhovnicesc textul este aplicat Mântuitorului, Cel care a fost în chip deplin, ființial, Fiul lui Dumnezeu.

Textul este citat la Botezul Mântuitorului chiar prin vocea Tatălui din cer (*Mat. 3:17*) sau la Schimbarea la față (*Mat. 17:5*). În kerygma apostolică, de ex. în predica Sf. Apostol Pavel în Antiohia Pisidiei, textul din psalm este invocat ca argument pentru faptul că Iisus este Fiul lui Dumnezeu (*Fapt. 13:33*). La fel este folosit ca verset mesianic în *Evr. 1:5; 5:5*.

Ps. 8:4-5: „⁴Ce este omul că-ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? ⁵Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el.”

Textul vorbește în sine despre demnitatea omului. MT pune această demnitate cu puțin mai jos decât a lui Dumnezeu, dar LXX o pune cu puțin mai jos decât a îngerilor, considerând desigur că îngerii sunt superiori totuși omului.

Textul este aplicat direct lui Iisus în *Evr. 2:9* (citată în v. 6-8), însă trebuie precizat că lui Iisus ca om, Căruia totuși toate i se supun.

Ps. 15:10: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea.”

În *Fapt. 2:27; 13:35* textul este citat ca profeție despre învierea Domnului.

Ps. 21:1.17-20: „¹Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit? Departe sunt de mântuirea mea cuvintele greșelilor mele. [...] ¹⁷Că m-au înconjurat câini mulți, adunarea celor vicleni m-a împresurat. ¹⁸Străpuns-au mâinile mele și picioarele mele. ¹⁹Numărat-au toate oasele mele, iar ei priveau și se uitau la mine. ²⁰Împărțit-au hainele mele loruși și pentru cămașa mea au aruncat sorți.”

V. 1 este citat de Mântuitorul pe cruce, în *Mat. 27:46* || *Marc. 15:34*. Prin aceasta Hristos face practic referire la întreg psalmul, un psalm care vestește patimile îndurate îndurate. Interesant că Mântuitorul îl citează după targumurile arameice, arameica fiind vorbită și înțeleasă de popor, și nu după originalul ebraic.

La *Ioan 19:24* sunt invocate cuvintele profeției despre tragerea la sorți pentru haine ca împlinindu-se în momentul în care soldații romani își revendică îmbrăcămintea Celui răstignit.

Ps. 39:9-11: „⁹Jertfă și prinos n-ai voit, dar **trup mi-ai întocmit**; ¹⁰Ardere de tot și jertfă pentru păcat n-ai cerut. Atunci am zis: **„Iată vin!** ¹¹**În capul cărții este scris despre mine.** Ca să fac voia Ta, Dumnezeul meu, am voit și legea Ta înăuntrul inimii mele.”

În sens duhovnicesc, psalmul profețește venirea în trup a Mântuitorului, cel despre care se scrie în VT.

Ps. 44:3-10: „³Împodobit ești cu frumusețea mai mult decât fiii oamenilor; revărsatu-s-a har pe buzele tale. Pentru aceasta te-a binecuvântat pe tine Dumnezeu, în veac. ⁴Încinge-te cu sabia ta peste coapsa ta, puternice, ⁵Cu frumusețea ta și cu strălucirea ta. Încordează-ți arcul, propășește și împărățește, ⁶Pentru adevăr, blândește și dreptate, și te va povățui minunat dreapta ta. ⁷Săgețile tale ascuțite sunt puternice în inima dușmanilor împăratului;

popoarele sub tine vor cădea. ⁸Scaunul Tău, **Dumnezeule**, în veacul veacului, toiag de dreptate toiagul împărăției Tale. ⁹Iubit-ai dreptatea și ai urât fărădelegea; pentru aceasta **Te-a uns pe Tine, Dumnezeul Tău**, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decât pe părtașii Tăi. ¹⁰Smirna și aloea îmbălsămează veșmintele Tale; din palate de fildeș cântări de alăută Te veselesc; fiice de împărați întru cinstea Ta”

Psalmul este unul regal și celebrează nunta regelui cu o prințesă străină. În limbajul specific, regele este numit cel mai frumos dintre oameni (v. 3), fiind binecuvântat veșnic de Dumnezeu. El este de asemenea foarte puternic (v. 4-5.7), dar și înțelept și blând (v. 6).

Interesantă apelarea „Dumnezeule” din v. 8, făcută în mod clar regelui. Este singurul caz din VT în care regele este numit Dumnezeu, în condițiile în care nu se pune problema unei mentalități israelite care să-l divinizeze pe monarh. Acest Dumnezeu este uns de către „Dumnezeul Tău”, actul ugnerii fiind cel prin care regele este investit. De altfel, numele de uns (מָשִׁיחַ – *mašiah*) a altoit pe tulpina regalității așteptarea mesianică.

În sens duhovnicesc, acest rege numit Dumnezeu nu poate fi decât Mântuitorul Hristos.

Ps. 44:11.13.15: „¹¹Stătu-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată. [...] ¹³Că a poftit Împăratul frumusețea ta, că El este Domnul tău. [...] ¹⁵Toată slava fiicei Împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și prea înfrumusețată.”

În continuare se celebrează frumusețea împărătesei așezate de-a dreapta. În sens tipologic, împărăteasa este Biserica (Sf. Vasile cel Mare, Teodoret), mai ales că slava sa este înlăuntru (identificată cu virtuțile). La proscomidie, în momentul scoaterii miridei pentru Maica Domnului, preotul rostește v. 11, ceea ce arată indentificarea împărătesei și cu Maica Domnului.

Ps. 109:1.4: „¹Zis-a Domnul Domnului Meu: „**Șezi de-a dreapta**

Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale”. [...] ⁴Juratu-S-a Domnul și nu-l va părea rău: **"Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec".**”

Șederea la dreapta
Textul este citat în *Evr.* 6:6.

Duhul Sfânt

În *Psaltire*, Duhul lui Dumnezeu are următoarele caracteristici: *sfânt* – Ps. 50:12: „Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel sfânt nu-l lua de la mine.”; *atotprezență* – Ps. 139:7: „Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi?”; *creator* – Ps. 32:6: „Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor.”; *proniator* – Ps. 103:31: „Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului.”

CĂRȚILE SAPIENȚIALE

Cărțile sapiențiale ebraice se înscriu în contextul general oriental, comparându-se de asemenea și cu începuturile filosofiei grecești. Este căutată înțelepciunea, care nu avea o conotație teoretică, ci una practică: însemna dobândirea unei experiențe de viață, a unui discernământ pentru un trai cumpătat. Înțelepciunea este raportată mereu la divinitate:

Iov 28:28: „Iată, frica de Dumnezeu, aceasta este înțelepciunea”

Pild. 1:7; 9:10: „Începutul înțelepciunii este frica de Domnul” (cf. **Ps. 110:10**)

Interesant că în cărțile sapiențiale, divinitatea este

numită la modul general (Elohim), și nu cu numele personal (Iahve). Se caută prin aceasta depășirea limitării religiei doar la nivelul poporului evreu.

Se constată în literatura sapiențială două direcții:

1. clasică – Sunt expuse precepte ale tradiției, ale bătrânilor, formulate lapidar în sentințe. Realitatea este prezentată în alb și negru, celui drept fiindu-i opus categoric cel nedrept, iar înțelepciunii nesăbuița. De exemplu, o idee a literaturii sapiențiale clasice este echivalarea faptă-răsplată.
2. critică – Preceptele tradiției sunt reluate, însă de data aceasta critic; din punct de vedere literar, expunerea majestuoasă din direcția clasică este înlocuită cu dialogul, meditația, interogația. Echivalarea faptă-răsplată este pusă sub semnul întrebării, arătându-se că viața se prezintă mult mai complex, că planul divin implică și tonuri de gri, nu numai alb și negru.

Din prima categorie fac parte *Pild.*, apoi din literatura necanonică *Înțel.* (Înțelepciunea lui Solomon), *Sir.* (Înțelepciunea lui Iisus Sirah).

Din a doua direcție fac parte *Iov* și *Eccl.*

PILDE

Bibliografie: R.B.Y. Scott, *Proverbs. Ecclesiastes*, New York etc. 1965 (AB 18); Petre Semen, „Vorbirea în pilde, în cărțile Sfintei Scripturi”, *TV* 1992, nr. 11-12, 15-27; Viorel Caloianu, „Raportul dintre concepția despre înțelepciune în cartea Proverbele lui Solomon și tradiția despre înțelepciune în textele egiptene”, *GB* 1974, nr. 1-2, 63-72; M. Chialda, „Învățăături moral sociale în cartea *Proverbele lui Solomon*”, *ST* 1955, nr. 1-2, 3-24; Athanasie Negoită, „O carte ebraică sub acoperământ egiptean (subtitlu: Proverbele lui Amenemope sunt proverbele lui Solomon)”, *GB*

1961, nr. 5-6, 436-445; Idem, „Înțelepciunea sau proverbele lui Amenemope”, *GB* 1961, nr. 5-6, 446-453 (prezentarea textului, inedit până în 1922).

Elementele sapiențiale din *Pild.* țin de stilul specific Orientului apropiat, dobândind doar unele accente israelite (de ex. monoteismul, orientarea general umană și nu cea centrată pe anumite categorii profesionale, gen maxime pentru funcționarii de curte etc.).

Cuprinsul cărții

1-9	Introducere (cea mai nouă colecție, adăugată ulterior)	
	1:1-7	supratitlu pentru întreaga carte
	5; 6:20 – 7	avertismente cu privire la femeia străină
	1:20-30; 8; 9	personificarea Înțelepciunii
10-22:16	„Pildele lui Solomon”	
	10-15	I parte: predomină paralelismele antitetice
	16-22:16	II parte
22:17-24:22	„Cuvinte ale înțelepților”	
	22:17 – 23:11	asemănare cu cartea egipteană <i>Proverbele lui Amenemope</i> (cca. 1000 îdHr.) predomină amenințări 10 teme (22:22-23:11)
	23:12 – 24:22	
24:23-34	„Și acestea sunt cuvintele înțelepților”	
25-29	„Pildele lui Solomon adunate de oamenii lui Iezechia”	
	25-27	înțelepciunea mundană (Dumnezeu pomenit doar în 25:2.22): țărani și meșteșugari
	28-29	accente religioase
30:1-14	„Cuvintele lui Agur”	
30:15-33	pilde cu numere	
31:1-9	Cuvintele mamei către prințul Lemuel, rege în Masa	
31:10-31	Lauda femeii vrednice (acrostih)	

Genuri literare

Sentința sau **proverbul/pilda** (ebr. מִשָּׁל – *mašál*) se distinge prin formularea scurtă, categorică. Ea reprezintă concluzionarea unei experiențe.

Pild. 26:27: „Cine sapă groapa (altuia) cade singur în ea și cel ce rostogolește o piatră se prăvălește (tot) peste el.”

În multe cazuri, sentința este structurată prin contrast între două realități (ex. dreptate-nedreptate, înțelepciune-prostie, muncă-lene etc.).

Pild. 10:8: „Cel cu inimă înțeleaptă primește sfaturile, iar cel nebun grăiește vorbe spre pieirea lui”

Între cele două realități contrastul poate fi formulat și cu cuvintele „mai bine... decât”:

Pild. 21:19: „Mai bine să locuiești în pustiu decât cu o femeie certărească și supărăcioasă.”

Comparația este tot o sentință, care înlocuiește însă explicația teoretică printr-o imagine luată din viața de zi cu zi.

Pild. 10:26: „Precum este oțetul pentru dinți și fumul pentru ochi, așa este omul leneș pentru cei ce-l pun la treabă”

Pilda cu numere apare rar, însă atrage atenția în text; mai multe realități asemănătoare sunt grupate, ultimul fiind de regulă și punctul central.

Pild. 30:18-19: „¹⁸Trei lucruri mi se par minunate, ba chiar patru, pe care nu le pot pricepe: ¹⁹Calea vulturului pe cer, urma șarpelui pe stâncă, mersul corăbiei în mijlocul mării și calea omului la o fecioară.”

Avertismentul – este adăugată o motivație („căci”) sau consecințele neascultării („ca să nu”).

Pild. 24:17-18: „¹⁷Nu te bucura când cade vrăjmașul tău și, când se poticnește, să nu se veselească inima ta, ¹⁸Ca nu

cumva să vadă Domnul și să fie neplăcut în ochii Lui și să nu întoarcă mânia Sa de la el (spre tine).”

Teme

Personalizarea Înțelepciunii

În *Pild.* 1:20-33; 8; 9 Înțelepciunea (חִכְמָה – *hohmá*) apare ca o persoană cu atribute divine (cf. și *Sir.* 24).

De o deosebită importanță sunt versetele 8:22-31. Înțelepciunea apare ca fiind „creată”, „întemeiată”, „născută” (v. 22-25 LXX); însă primul verb poate fi înțeles în ebraică tot ca referitor la naștere, mai ales că în v. 30 termenul אִמּוֹן – *amón* tradus de obicei cu „artizan”, „meșter” poate fi înțeles ca referindu-se la „copil”. Înțelepciunea apare astfel ca un copil care se joacă în apropierea lui Dumnezeu, în „atelierul” în care acesta a creat lumea.

În NT Hristos este identificat cu *sophia* „înțelepciunea” (cf. *1Cor.* 1:30). De asemenea *Ef.* 1:17 de Duhul Înțelepciunii (πνεῦμα σοφίας) pe care Dumnezeu Tatăl îl dăruiește creștinilor.

Înțelegerea textului din 8:22-31 capătă cu atât mai multă importanță cu cât ereticul Arie în sec. 4 dHr, considerând pe baza *1Cor.* 1:30 că Fiul este Înțelepciunea, ajungea la concluzia că Fiul este creatură. Respingerea vine din partea Sf. Atanasie, care interpretează textul prin prisma înomenirii (deci a asumării firii umane create) lui Hristos.

IOV

Bibliografie: Dumitru Abrudan, *Cartea Iov și valoarea ei antropologică*, 1984,

(extras din MB 1984, nr. 1-2, 8-20); Marcu Bănescu, „Marginalii la Cartea lui Iov (Starea de frustrare)”, MB 1987, nr. 1, 13-21; Anca Manolache, „Cartea lui Iov - povestea unei realități”, MB 1993, nr. 1-3, 12-19; Nicolae Morar, „Sentimentul culpei - paralelă între Oedip și dreptul Iov”, MB 1993, nr. 1-3, 20-23; Ath. Negoită, „Un Iov babilonean? Ceva din teodiceea akkadiană”, ST 1977, nr. 5-8, 436-449.

Introducere

Datarea cărții este imposibil de făcut cu exactitate. Se propune perioada persană sau elenistică timpurie, sec. 5-3 îdHr.

Se presupune că profetul Iezechiel îl cunoaște pe Iov (14:14.20) dintr-o relatare mai veche, probabil orală, și nu din actuala carte biblică. Pe lângă acest fapt, există și alte elemente care atestă vechimea tradiției lui Iov: de exemplu, Iov poate aduce jertfă (cf. Iov 1:5), practică interzisă la mijlocul sec. 6 îdHr. prin codul preoțesc al Pentateuhului (sursa P).

Cartea are două redactări importante:

1. un cadru de tip povestire (Iov 1:1-2:13; 42:7-17): Iov își păstrează încrederea în Dumnezeu, acceptându-și stoic soarta; numele divin folosit este Iahve. Acest cadrul constituie cel mai vechi strat literar al cărții.
2. corpul poetic al cărții: Iov își plânge soarta și-l provoacă pe Dumnezeu să-i demonstreze eventualul păcat pentru care e pedepsit; numele divin este El, Eloah, Šadday.

După aceste redactări, cartea prezintă o serie de adaosuri, precum discursul lui Elihu (cap. 32-37), personaj care apare brusc pe scenă și dispare fără să se facă referiri la el, de asemenea imnul despre înțelepciune (cap. 28), discursul lui Dumnezeu (cap. 38-41) cu prezentările ființelor fantastice Behemot (hipopotam? Iov 40:15-24) și Leviatan (crocodil? Iov 40:25 - 41:26).

Cuprinsul cărții

Prolog tip povestire (1-2)

1	Iov pierde averea
2	Iov își pierde sănătatea

Dialogul cu cei trei prieteni (3-31)

3	monologul lui Iov		
4-27	trei convorbiri		
	4-14	I convorbire	
		4-5	I discurs Elifaz din Teman
		6-7	răspunsul lui Iov
		8	I discurs Bildad din Șuah
		9-10	răspunsul lui Iov
		11	I discurs Țofar din Naama
		12-14	răspunsul lui Iov
	15-21	II convorbire	
		15	II discurs Elifaz din Teman
		16-17	răspunsul lui Iov
		18	II discurs Bildad din Șuah
		19	răspunsul lui Iov
		20	II discurs Țofar din Naama
		21	răspunsul lui Iov
	22-27	III convorbire	
		22	III discurs Elifaz din Teman
		23-24	răspunsul lui Iov
		25	III discurs Bildad din Șuah
		26-27	răspunsul lui Iov
28	adaos: imn pentru înțelepciune (cf. Pild. 8-9)		
29-31	monologul lui Iov		
	29	odată respectat și plin de speranță	
	30	acum atacat din afară și umilit	
	31	mărturisire a nevinovăției	
		v. 35u	invocarea lui Dumnezeu

Adaos (32-37)

32-37	discursurile lui Elihu
-------	------------------------

Teofanie (38–42:6)

40:15-24	descrierea lui Behemot
40:25–41:26	descrierea lui Leviatan

Epilog tip povestire (42:7-17)

42:7-17	epilog
---------	--------

Teme

Înțelepciunea

Iov. 28 constituie un capitol dedicat înțelepciunii. Întâi se arată că înțelepciunea scapă oricărei realități cunoscute (adâncul, moartea – v. 22) și este mai de preț decât orice bogăție pământească (v. 16-19). Doar Dumnezeu „a văzut înțelepciunea și a cântărit-o, a pus-o în lumină și i-a măsurat adâncimea” (v. 27). Oamenilor Dumnezeu le-a dat înțelepciunea într-un mod accesibil prin „frica de Dumnezeu” și „păzirea de cel rău” (v. 28).

Tot în Iov se găsește și tema vederii lui Dumnezeu.

Iov 42:5: „Din spusele unora și altora auzisem despre Tine, dar acum ochiul meu Te-a văzut”.

Teodiceea

La prima vedere, tema cărții Iov o constituie problema suferinței, în special a suferinței celui drept. De fapt aceasta

constituie doar un pretext pentru o discuție mult mai profundă. Cei trei prieteni ai lui Iov (Elifaz din Teman, Bildad din Șuah și Țofar din Naama) reprezintă direcția clasică a concepției sapiențiale, potrivit căreia între faptă și răsplată există un raport de egalitate. Cazul lui Iov pare însă să contrazică această concepție: fiind lovit prin moartea copiilor, pierderea averii și prin boală, ar fi trebuit să fie dovedit ca păcătos; Iov totuși se declară nevinovat. Mai mult, Iov reprezintă combaterea concepției clasice; el pare să-l considere pe Dumnezeu nedrept, pentru că pedepsește un nevinovat.

Aici intervine în discuții Elihu, care ține o lecție de teodicee (concepția despre dreptate divină). El arată că în fond nici prietenii lui Iov nu au dreptate (pentru că nu pot dovedi vinovăția lui Iov), dar nici Iov (care tinde să se considere nedreptățit de Dumnezeu). În realitate Dumnezeu este drept prin excelență, atâta doar că omul, făptură limitată, nu poate cunoaște în profunzime planul divin; de aceea omului i se poate părea nedrept, ceea ce în fond este drept.

Viața veșnică

Iov. 19:25: „Dar eu știu că Răscumpărătorul meu este viu și că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă”.

Este unul dintre puținele pasaje din VT care vorbesc despre o înviere. De reținut expresia „în ziua cea de pe urmă”, element care a fost folosit în creștinism în sintagma „învierea în ziua de apoi”.

ECCLESIASTUL

Bibliografie: R.B.Y. Scott, *Proverbs. Ecclesiastes*, New York etc. 1965 (AB 18); Dumitru Abrudan, „Ecclesiastul - de la pesimism și fatalitate la credință și responsabilitate”, în: *Teologie, istorie, viață bisericească*, Oradea 1998, 7-17.

Ecclesiastul este numit în ebraică קֹהֶלֶת – *Qohélet* (un participiu feminin care s-ar traduce mai degrabă „predicatoarea”), iar în greacă ἐκκλησιαστής (de forma unui adjectiv cu formă masculin-feminină).

În *Eccl.* 1:1 autorul este numit „fiul lui David, rege în Ierusalim” (cf. 1:12), încât după tradiție *Eccl.* i se atribuie lui Solomon. Prin stil, limbă și idei rămâne însă cert că *Eccl.* a apărut în timpul elenismului timpuriu, probabil între 250-200 îdHr.

Eccl. face parte dintre sururile festive (מְגִלֹת – *meghilót*), fiind citită la sărbătoarea Colibelor (15 tișri = septembrie-octombrie).

1:1	supratitlu	
1:2; 12:8	leitmotivul: „totul e deșertăciune”	
1:3-11	ciclicitatea din lume; nimic nou sub soare	
1:12 – 11:8	corpus de sentințe	
	1:12 – 2:11	cuvintele regelui
	3	fiecare lucru are timpul lui
11:9 – 12:7	bătrânețea	
12:9u	epilog	

Teme

Zădărnice și timp potrivit

Departe de a fi expresie a hedonismului epicureic, filosofia Ecclesiastului se înscrie în direcția critică sapiențială. Aceasta nu înseamnă o concepție nihilistă despre lume, ci faptul că fără Dumnezeu valorile lumii sunt nule.

Eccl. 1:2: „Deșertăciunea deșertăciunilor, zice Ecclesiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sânt deșertăciuni!”

Zădărnicia pe care o repetă exprimă de fapt neputința omului de a-și depăși statura de creatură, de a evolua **autonom**. Doar frica de Dumnezeu (יִרְאַת יְהוָה – *irát Iahvé*), adică religia, trebuie văzută ca bază a vieții.

Creația este frumoasă și Dumnezeu l-a lăsat pe om să se bucure de ea, doar omul să nu uite că în bunătățile lumii sunt trecătoare.

Eccl. 3:1-11: „¹Pentru orice lucru este o clipă prielnică și vreme pentru orice îndeletnicire de sub cer. ²Vreme este să te naști și vreme să mori; vreme este să sădești și vreme să smulgi ceea ce ai sădit. ³Vreme este să rănești și vreme să tămăduiești; vreme este să dărași și vreme să zidești. ⁴Vreme este să plângi și vreme să râzi; vreme este să jalești și vreme să dănțuiești. ⁵Vreme este să arunci pietre și vreme să le strângi; vreme este să îmbrățișezi și vreme este să fugi de îmbrățișare. ⁶Vreme este să agonisești și vreme să prăpădești; vreme este să păstrezi și vreme să arunci. ⁷Vreme este să rupi și vreme să coși; vreme este să taci și vreme să grăiești. ⁸Vreme este să iubești și vreme să urăști. Este vreme de război și vreme de pace. ⁹Care este folosul celui ce lucrează întru osteneala pe care o ia asupra-și? ¹⁰Am văzut **zbuciumul** pe care l-a dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să se zbuciume. ¹¹**Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor; El a pus în inima lor și veșnicia**, dar fără ca omul să poată înțelege lucrarea pe care o face Dumnezeu, de la început până la sfârșit.”

Lucrurile bune au un timp al lor, ceea ce înseamnă că trebuie săvârșite după un plan rațional. Creatura este bună (v. 11), dar Dumnezeu i-a lăsat „un zbucium” (v. 10), adică sentimentul neîmplinirii și continua tindere spre ceva. Și acest sentiment este pozitiv, pentru că îndreaptă în mod firesc către Dumnezeu (oamenii au „veșnicia” pusă în inima lor – v. 12). Totuși, omul fiind creat, nu poate înțelege în totalitate rațiunea lumii. Ceea ce contează este ca omul să nu-și irosească această căutare lăuntrică, concentrându-se pe

lucrurile lumii, care sunt luate izolat „deșarte”, ci să-l caute pe Dumnezeu.

ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON

Bibliografie: Otto Kaiser, *Grundriß der Einleitung in die kanonischen und deuterokanonischen Schriften des Alten Testaments*, vol. 3, Gütersloh 1994.

Cartea face parte din grupa necanonică (anaginoscomena).

Datează din sec. 2-1 îdHr, având forma unui „protreptic” (culegere de sfaturi) adresat regilor. Îi este atribuită lui Solomon, deși nu se face referire nominală la el; totuși, încă din antichitatea creștină (Augustin, Ieronim), paternitatea solomonică a fost contestată.

1-5	antiteză înțelept-nesăbuit, drept-păcătos	
6-9	sfaturile regelui înțelept (Solomon) către alți regi	
10-19	lucrarea înțelepciunii în istoria lui Israel	
	11:15	- mila lui Dumnezeu pentru Egipt
	12:27	
	13-15	nebunia închinării la idoli

Teme

Înțelepciunea personificată

Înțel. 7:24-27: „²⁴Pentru că înțelepciunea este mai sprintenă decât orice mișcare, ea pătrunde și își face loc pretutindeni prin curăția ei. ²⁵Ea este **sufnul puterii lui Dumnezeu**, ea este **curata revărsare a slavei Celui Atotputernic**, astfel că nimic nu poate s-o mânjească. ²⁶Ea este **strălucirea luminii celei**

veșnice și oglinda fără pată a lucrării lui Dumnezeu și chipul bunătății sale. ²⁷Fiindcă este una, toate le poate, și rămânând una cu sine însăși, ea toate le înnoiește, și răspândindu-se, prin veacuri, în sufletele sfinte, ea întocmește din ele prieteni ai lui Dumnezeu și prooroci”.

Înțel. 9:9-10: „⁹Cu Tine [Dumnezeule] este înțelepciunea care știe faptele Tale și care era de față când ai făcut lumea și care știe ce este plăcut înaintea ochilor Tăi și ce este drept, potrivit poruncilor Tale. ¹⁰Trimite această înțelepciune, din sfintele Tale ceruri, de **lângă tronul slavei Tale...**”

Se remarcă terminologia folosită, care indică Înțelepciunea (σοφία) ca pe o mediatoare între Dumnezeu și om.

Înțelepciunea reprezintă apoi oglindirea slavei divine, adică acea formă prin care Dumnezeu Se face cunoscut creaturii (sufnul puterii, revărsarea slavei, strălucirea luminii veșnice, oglinda lucrării, chipul bunătății). Cu alte cuvinte omul nu-l poate experia direct pe Dumnezeu, ci doar prin intermediul Înțelepciunii. De altfel, în NT se precizează: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1:18), iar Mântuitorul însuși spune: „Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl” (Ioan 14:9).

Înțelepciunea locuiește chiar în cer, lângă tronul lui Dumnezeu. Trimiterea sa în lume, pentru a-i învăța pe oameni dobândirea nemuririi (Înțel. 6:18-19), seamănă cu trimiterea Fiului în lume pentru propovăduire. Deloc întâmplător Înălțarea lui Hristos este „la cer”, șezând (pe tron) la dreapta Tatălui (cf. Marc. 16:19).

ÎNȚELEPCIUNEA LUI IISUS SIRAH

Ca și Înțel., Sir. face parte dintre cărțile necanonice

(anaghinoscomena). Ea se găsește doar în canonul LXX, dar fragmente (aprox 2/3 din carte) au fost descoperite în 1896 gheniza din Cairo, apoi la jumătatea sec. 20 dHr. în Qumran și Masada. În *Vulgata* cartea s-a numit *Ecclesiasticus*, nume dat sub influența cărții *Eccl*.

În „Prologul” cărții se precizează că autorul este Iisus (cf. *Sir*. 50:27; 51:30 „Iisus fiul lui Eleazar fiul lui Sirah”, în ebraică Ben Sira).

prolog	(doar în LXX – prefața traducătorului)	
1-43		
1-23		
	1:1 – 4:10	înțelepciunea ca temere de Domnul
	4:11 – 6:17	înțelepciunea în viața de zi cu zi
	6:18 – 14:19	căutarea înțelepciunii în viață
	14:20 – 23:17	înțelepciunea lui Dumnezeu și înțelepciunea sau nesăbuinta omului
24-43		
	24:1 – 32:13	înțelepciunea ca ghid în orice situație
	32:14 – 39:11	pronia divină și îngrijirea omului
	39:12 – 43:44	creația divină și bucuria sau suferința omului
44-50:24	lauda tatălui	
50:25u	epilog	
51	adaos: rugăciunea lui Sirah	

Teme

Înțelepciunea personificată

Lauda înțelepciunii personificate asemănătoare cu *Pild*. 1; 8; 9 este reluată și de Siracid în cap. 24.

Sir. 24:3-4.7-13: „³Eu **din gura Celui Preaînalt am ieșit** [...] ⁴Eu întru cele înalte m-am sălășluit și scaunul meu este în stâlp de nor. [...] ⁷După toate acestea **am căutat odihnă** și am zis: Într-a cui moștenire voi sălășlui? ⁸Atunci mi-a poruncit mie

Făcătorul tuturor și Cel care m-a făcut a așezat locașul meu, ⁹și a zis: Întru Iacov locuiește și întru Israel moștenește. ¹⁰Mai înainte de veac din început m-a zidit și până în veac nu mă voi sfârși. ¹¹În locașul cel sfânt, înaintea lui am slujit și așa **în Sion** m-am întărit. ¹²În cetatea cea iubită la fel m-a odihnit și **în Ierusalim** este puterea mea. ¹³Și m-am înrădăcinat în popor mărit; în partea Domnului, a moștenirii Lui.”

La v. 3, în care se spune că Înțelepciunea iese din gura Celui Preaînalt (o aluzie probabil la adevărata înțelepciune în comparație cu legenda grecească a nașterii zeiței Înțelepciunii, Pallas-Athena, din capul lui Zeus), practic Înțelepciunea este identificată cu Cuvântul lui Dumnezeu.

Și aici Înțelepciunea apare personificată, ca o persoană cerească, avându-și tronul în cer (v. 4).

Specific Siracidului este că Înțelepciunea își caută loc de odihnă pe pământ și la recomandarea lui Dumnezeu, se așează în Ierusalim, în Sion (muntele Templului) (v. 7-13).

În continuare, se arată că ea este ca este ca un pom al vieții (cedru, finic, măslin, terebint sau viță de vie – v. 14-20). Înțelepciunea își prezintă roadele din care cei care doresc pot să mănânce, încât tot vor flămânzi după bunătățile ei (v. 21-23). Interesant că aici Înțelepciunea trebuie „mâncată”, ceea ce în chip duhovnicesc trimite la Sf. Euharistie.

Înțelepciunea nu face altceva decât să repună în lumină Legea lui Moise (v. 25).

Înțelepciunea face ca Legea să curgă ca un râu al vieții (v. 26-28.31-32). Sunt menționate cele 4 brațe ale râului edenic din *Fac*. 2, dar interesant că se adaugă și Iordanul. Cu alte cuvinte, țara Israelului devine paradis.

În fine, Înțelepciunea este acordată și neamurilor, nu numai lui Israel (v. 34-35).

Așa cum am precizat și la celelalte texte despre Înțelepciunea personificată, acestea sunt aplicate Mântuitorului Hristos, adevărata Înțelepciune a lui Dumnezeu.

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

Bibliografie: Ioan Alexandru, *Cântarea cântărilor*, București 1977 (colecția *Bibliotheca orientalis*); Dumitru Abrudan, „Cântarea cântărilor - iubire, puritate, frumusețe, poezie”, în: *Teologie, slujire, ecumenism. Înalt Prea Sfințitului dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Sibiu 1996, 130-143 (extras din RT 1996, nr. 3-4, 130-143); Nicolae Neaga, „Cântarea Cântărilor. Contribuții la exegeza cărții”, MB 1959, nr. 1-2, 45-52; Idem, *Cântarea Cântărilor*, Sibiu 1931 (extras din *Anuarul Academiei Teologice Andreiane*, nr. VII (1930-1931), Sibiu 1931, 54-97).

Cântarea cântărilor (שִׁיר הַשִּׁירִים – *șir hașirím*), face parte din grupul celor 5 suluri festive (מְגִלּוֹת – *meghilót*), fiind citită în sinagogă de Paști (pentru că Paștile, celebrat prima dată cu ocazia Exodului din Egipt, semnifica iubirea divină pentru Israel, iubire tematizată pe larg în *Cânt.*).

Deși atribuită lui Solomon, pe care însă nu-l numește expres (cf. doar referiri generale la rege în 1:4; 8:11), cartea este un epitalam, un cântec de dragoste profan, compus din aproximativ 30 de cântece de sine stătătoare, a căror vechime nu poate fi stabilită; în orice caz, compoziția actuală datează din sec. 3 îdHr. În sec. 1 dHr. încă mai era folosit la petreceri.

Caracterul profan se evidențiază și prin faptul că există în *Cânt.* doar o singură referire la Dumnezeu (*Cânt.* 8:6).

Acestui fapt i se datorează contestarea autenticității de către unii rabini. Până la urmă s-a impus părerea rabinului Aqiba (sec. 2 dHr.), care consideră *Cânt.* canonică, pentru că reflectă în chip mistic iubirea dintre Iahve și Israel.

În creștinism, deși nu este citată în NT, *Cânt.* a fost apreciată pe aceeași linie, fiind văzută ca o alegorie între Hristos și Biserică. Doar așa putem să înțelegem cuvintele din apostolul de la cununie, în care legătura dintre bărbat și femeie în taina căsătoriei este asemănată cu legătura dintre Hristos și Biserică:

Efes. 5:24-27: „²⁴Ci precum Biserica se supune lui Hristos, așa

și femeile bărbaților lor, întru totul.²⁵Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și S-a dat pe Sine pentru ea,²⁶Ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvânt,²⁷Și ca s-o înfățișeze Siesi, Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără de prihană.”

PLÂNGERILE LUI IEREMIA

Bibliografie: Nicolae Neaga, *Plângerile lui Ieremia și critica mai nouă*, Sibiu 1930.

Plâng. a fost atribuită în LXX profetului Ieremia (cf. însă și 2Paral. 35:25).

Este compusă din 5 rugăciuni de cerere, compuse în exil de către un autor necunoscut. Prima dintre rugăciuni a fost redactată cel mai probabil puțin **după 597 îdHr.**, adică după prima cucerire a Ierusalimului.

Se folosește o metrică aparte, specific cântecelor de jale (ebr. קִנָּה – *chiná* = cântec de jale).

Este interesant și faptul că se folosește procedeul mnemotehnic al acrostihului: *Plâng.* 1 și 2 conțin strofe de două versete, care încep în ordine cu câte o literă a alfabetului ebraic, *Plâng.* 4 conține astfel strofe de trei versete, *Plâng.* 3 mai mult face ca fiecare verset din cele trei ale strofei să înceapă cu litera respectivă, iar *Plâng.* 5 aplică procedeul fiecărui verset.

Plâng. fac parte din cele 5 suluri festive (מְגִלּוֹת – *meghilót*), fiind citită la sărbătoarea Comemorării distrugerii Templului (9 av = iulie).

Teme

Ideologia regală

Deși datează tocmai din perioada în care nu mai exista dinastie regală în Israel, se remarcă aprecierea pozitivă a rolului regelui.

Plâng. 4:20: „**Suflarea vieții noastre, unsul Domnului**, a fost prins în groapa lor - acela despre care noi ziceam: "La umbra lui vom viețui printre popoare".”

În sens mesianic însă, tânguirea pentru Cel Uns, numit chiar „Suflarea noastră”, poate fi pus în legătură cu Cel străpuns, asupra căruia locuitorii din Ierusalim fac plângere ca pentru cel întâi născut (*Zah. 12:10*). Mai mult chiar, în *Plâng.* se celebrează tragica dărâmare a Templului, însă exact distrugerea Templului (= trupul Său – cf. *Ioan 2:19-21*) l-a avut în vedere Iisus prin moartea pe cruce (deloc întâmplător atunci s-a despicat catapeteasma Templului din Ierusalim – *Mat. 27:51*).

BARUH

După *Bar. 1:2*, cartea a fost redactată în 592 în Babilon, pentru iudeii deportați. Autorul se vrea Baruh fiul lui Neria, prietenul și secretarul profetului Ieremia. Totuși ea se dovedește a fi o pseudoepigrafă, datând din sec. 2-1 îdHr.

Biserica Ortodoxă Greacă consideră *Bar.* ca fiind canonică (sinodul din Ierusalim din 1672), urmând tradiției canoanelor 59-60 ale sinodului din Laodiceea din 363 și a Sf. Atanasie cel Mare din epistola festivă 39 din anul 367.

În Biserica Ortodoxă Română, *Bar.* este considerat

necanonic.

1:1-14	introducere istorică
1:15 – 3:8	rugăciunea de pocăință a celor deportați
3:9 – 4:4	îndemn la înțelepciune
4:5 – 5:9	rugăciuni de cerere; speranță pentru salvarea divină

Teme

Întruparea

Bar. 3:36:38: „³⁶Acesta este Dumnezeuul nostru, și nimeni altul nu este asemenea Lui. [...] ³⁸După aceasta **pe pământ S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit.**”

Trebuie precizat că motivul „locuirii” lui Dumnezeu cu oamenii nu este nou; el se regăsește încă din Pentateuh, când însuși Dumnezeu spune că va locui în mijlocul poporului prin Cortul sfânt (*Ieș. 25:8; 29:45*), numit chiar מִשְׁכָּן – *mišcán* („locas” de la verbul שָׁחַן – *šahán* „a locui”). O altă formă a acestei tradiții este cea conform căreia Domnul face să locuiască în sanctuar doar numele Său (*Deut. 12:11; 14:23*) sau slava Sa (*Ieș. 24:16*).

Acest text însă nu poate fi înțeles fără ideea locuirii Înțelepciunii pe pământ, în Ierusalim, din *Sir. 24*. Atât doar că în *Bar. 3* subiectul locuirii nu este Înțelepciunea, ci însuși Dumnezeu.

Această referire a fost folosită de către Biserica creștină, fiind aplicată Mântuitorului.

În general însă, literatura modernă academică consideră versetul o interpolare făcută de creștini.

EPISTOLA LUI IEREMIA

Este o carte cu un singur capitol, care militează împotriva idolatriei. Ea se dorește o epistolă trimisă de profetul Ieremia deportaților (analog celei din *Ier.* 29), însă îmbracă mai degrabă forma unei scrieri sapiențiale.

Datează dintr-o perioadă cuprinsă între **finele sec. 4 și prima jumătate a sec. 2**. Un fragment a fost descoperit și în Qumran.

Interesant că cei 70 de ani preziși de profetul Ieremia pentru exil (cf. *Ier.* 29:10) sunt transformați într-o perioadă mult mai întinsă: 7 generații (deci probabil cca 280 de ani, dacă socotim că o generație ține 40 de ani) (cf. v. 2).

ODELE

Odele sunt o carte necanonică, adăugată în LXX imediat după *Psalmi*. Ele sunt un florilegiu de rugăciuni format din fragmente biblice atât din VT, cât și din NT (cf. *Oda* 9 = cântarea Mariei *Luc.* 1:46-55 + cântarea lui Zaharia *Luc.* 1:68-79; *Oda* 13 = cântarea bătrânului Simeon *Luc.* 2:29-32; *Oda* 14 = imnul doxologic de la Utrenie).

Prezența lor în *Septuaginta* atestă folosirea în mediile creștine a traducerii începute în iudaism.

Singura odă care nu se găsește și în altă parte este **Rugăciunea lui Manase** (= *Oda* 12).

Odele însă au rămas ca rugăciuni des folosite în cult (cf. cuprinderea lor în *Psaltire* sub titlul *Cântările lui Moise*).

1	cântarea lui Moise (<i>Ieș.</i> 15)
2	cântarea lui Moise (<i>Deut.</i> 32)
3	rugăciunea Anei, mama lui Samuel (<i>1Reg.</i> 2)

4	psalmul profetului Avacum (<i>Avac.</i> 3)
5	cântarea celor răscumpărați (<i>Is.</i> 26:9-20)
6	rugăciunea profetului Iona (<i>Iona</i> 2:3-10)
7	cântarea celor trei tineri: Azaria (<i>Dan.</i> 3:26-45 LXX)
8	cântarea celor trei tineri (<i>Dan.</i> 3:52-88 LXX)
9	imnul Fecioarei Maria (<i>Luc.</i> 1:46-55) + cântarea lui Zaharia (<i>Luc.</i> 1:68-79)

Aceste prime 9 ode, cărora Biserica le-a dat o importanță mare încă de la cele mai vechi manuscrise ale LXX păstrate, au stat la baza alcătuirii canoanelor ca gen innografic. Doar cântarea a 2-a (*Deut.* 32) a fost ignorată. În *Psaltire*, la *Cântările lui Moise*, se precizează că ea se citește doar în Postul Mare. În cadrul canoanelor innografice, cântarea a 2-a este sărită.

Prin deasa folosire a canoanelor, în slujba Utreniei (ex.: Utrenia de duminică și sărbători – cf. *Catavasier*, corelat cu canoanele din *Minei*). În practică însă, canoanele sunt scurtate.

Interesant însă că fiecare cântare din canon reproduce ideea din oda corespunzătoare. Astfel se amintește foarte des în cadru cultic de tipologia legată de trecerea prin Marea Roșie, de profeția mesianică din *Avac.* 3:3, de șederea lui Iona în burta chitului sau de cei trei tineri aruncați în Babilon în cuptorul de foc.

APOCRIFELE VECHIULUI TESTAMENT

Bibliografie: André Dupont-Sommer / Marc Philonenko, *La Bible. Écrits intertestamentaires*, Paris 1987; *The Online Critical Pseudepigrapha* (OCP) - <http://ocp.acadiau.ca/>.

Termenul de *apocrif* (gr. „ascuns”) nu se potrivește foarte bine cărților, însă denumirea s-a impus în Biserica Ortodoxă. În apus aceste cărți sunt numite *pseudoepigrafe* (gr. „cărți atribuite în mod eronat cuiva”).

Cartea lui Enoh [= 1Enoh]

Bibliografie: *Apocalipsa lui Enoh* (trad. R. Onișor), Alba Iulia 2000.

Cartea lui Enoh aparține genului apocaliptic. Biserica etiopiană o consideră canonică.

1-36	partea 1
	1-5 preambul
	6-16 căderea îngerilor
	17-36 călătoriile vizionare ale lui Enoh
37-71	partea 2: parabolele lui Enoh
	37 introducere
	38-44 I parabolă
	45-57 II parabolă
	58-69 III parabolă
	70-71 concluzii
72-82	partea 3: tratat de astronomie
83-90	partea 4: visele lui Enoh
	83-84 viziunea potopului
	85-90 apocalipsa animalelor
91-108	partea 5: pareneze
	93:1-10 apocalipsa săptămânilor
	91:11-17

Traducerea etiopiană, singura păstrată integral, a fost făcută după una greacă, la rândul ei făcute după originalul arameic. S-au păstrat însă fragmente în arameică numai din părțile 1, 3 și 4 în Qumran.

Părțile componente au istorii diferite și aparțin unor autori diferiți (sec. 2-1 îdHr.)

Enoh, personajul principal, se dorește a fi patriarhul din perioada matusalemicilor, care trăind după placul lui Dumnezeu a fost mutat la cer (cf. *Fac.* 5:21-24).

Din prima parte, carea datează din prima jumătate a sec. 2 îdHr., trebuie reținută tradiția după care îngerii căzuți s-au împreunat cu femeile oamenilor, născându-se astfel giganții. *Enoh* îi numește pe acești îngeri căzuți, conduși de către Șemehaza. Aceștia îi învață pe oameni magia și vrăjitoria.

În a 2-a parte, scrisă după anul 40 îdHr., Mesia joacă un rol central, numit „Alesul dreptății și credincioșiei” (39:6). În cea de-a 2-a parabolă (45-57) Mesia e numit și „Fiul Omului”. Se menționează apoi aluziv jertfirea Celui drept (47:1).

„În vremea aceea rugăciunea dreptilor se va ridica și sângele Dreptului se va înălța, de pe pământ, până la Domnul duhurilor.”

Interesant că paralel cu „sângele Dreptului” este amintit și „sângele dreptilor” (47:2).

Fiul Omului este preexistent față de creație (înainte de crearea soarelui, numele său a fost rostit înaintea lui Dumnezeu) (48:3).

Este menționată apoi urcarea Fiului Omului pe tron și învierea morților, cu răsplătirea celor drepti (cap. 51).

Deși nu a fost atestată în biblioteca de la Qumran, partea a 2-a a cărții (parabolele lui Enoh) poate fi de origine eseniană.

Partea a 3-a (tratatul astronomic, datând din mijlocul sc. 2 îdHr.) prezintă un calendar solar, așa cum era respectat de către esenieni sau în *Cartea Jubileelor*.

În partea a 4-a (până în anul 164 îdHr.), primul vis este o viziune profetică asupra potopului, ca tip al cataclismului eshatologic. Al doilea vis este o apocalipsă a animalelor, în care israeliții sunt reprezentați de către o turmă de oi, patriarhii (începând cu Iacov) și conducătorii ca tauri, iar animalele de pradă îi reprezintă pe străini de-a lungul istoriei. Mesia este simbolizat de un taur alb (90:37).

Partea a 5-a datează cândva înainte de 167 îdHr.

1Enoh (1:9) este citat în NT (*Iuda* 14-15). Importanța sa este însă mai mare în ce privește istoria titlului mesianic de „Fiul Omului”, prezent deja la *Daniel*, dar amplificat în *1Enoh*, pe care și Mântuitorul Hristos și-l dă.

Cartea Jubileelor

Bibliografie: http://wesley.nnu.edu/biblical_studies/noncanon/ot/pseudo/jubilee.htm

Este menționată în *Documentul de la Damasc* cu titlul „Cartea diviziunii timpului după jubilee și săptămâni de ani”. Sf. Epifanie o numește abreviat *Jubilee*, dar și *Geneza mică* (gr. *leptogénesis*).

Datează din timpul domniei lui Ioan Hircan 1 (134-104), deci din a doua jumătate a sec. 2 îdHr. Provine din cercuri eseniene, promovând un calendar solar foarte exact, astfel încât sărbătorile în aceeași zi din an.

Se dorește o descoperire a istoriei făcută de un înger al Feței lui Moise pe muntele Sinai, fiind construită ca o dublură a textului biblic dintre *Ieș.* 24:16–31:12-18, încât legea sabatică din 31:12-18 are corespondent în *Jub.* 50. Cu această ocazie însă este reluată istoria din *Fac.* 1 până în *Ieș.*

Istoria lumii durează 4900 de ani, adică 100 de jubilee. Intrarea în Țara Sfântă sub conducerea lui Iosua a coincis cu mijlocul acestei perioade (anul 2450 după *Jub.*).

Cartea prezintă două genuri: *hagadá* (povestirea, cu amănunte legendare sau anecdotice), care ocupă cea mai mare parte, și *halahá* (legi).

Despre îngeri spune că au fost creați în ziua 1 a creației (2:2), fiind făcuți circumciși (15:26).

Figurile biblice ale patriarhilor și dreptilor sunt idealizate. Este scos în evidență Levi, numit „preot al lui

Dumnezeu Preaînalt” (32:1), titulatură împrumutată din cea asumată de Ioan Hircan 1 și care ajută la datarea cărții în timpul domniei acestuia.

Se constată o tentă naționalistă și xenofobă, și paralel o repliere pe observarea strictă a Legii. De exemplu, pedeapsa capitală este menționată des, într-o formă dură: ardere de viu.

Viziunea eshatologică (cap. 23) nu este foarte detaliată. După o perioadă de calamități, în care oamenii trăiesc puțin (copiii se nasc direct cu părul alb), oamenii ajung să recupereze vârsta paradisiacă (trăiesc 1000 de ani). Nu se menționează învierea morților, doar aluziv o stare de fericire.

Testamentul celor douăsprezece patriarhi

Este o scriere iudaică din prima jumătate a sec. 1 dHr.

Apartine unui gen literar nou, „testamentul”, o scriere fictivă care insită pe latura morală. Testamentul celor 12 patriari pornește din *Fac.* 49.

Sunt de origine preoțească, accentuându-se rolul lui Levi. Însă și păcatele preoților sunt criticate, ceea ce ar demonstra originea eseniană.

În sfera învățaturii morale, se accentuează un dualism riguros. De exemplu, de fiecare om se ocupă două duhuri: duhul adevărului și duhul rătăcirii (Test. Iuda 20:1).

Mesianismul este dublu, ca și în *Zah.* 4: un Mesia-Preot și un Mesia-Rege. Astfel se vorbește despre Preotul nou (Test. Levi 18), figura mesianică preoțească și Steaua lui Iacob (Test. Iuda 24).

Scrierea are unele interpolări creștine: se menționează Mielul lui Dumnezeu (Veniamin 3:8), născut dintr-o fecioară din Iuda (Iosif 19:8), care este Dumnezeu și om (Simeon 7:2), petru că Dumnezeu va lua trup omenesc (Simeon 6:7; Veniamin 3:8), va muri ridicat pe lemn (Veniamin 9:3), crucificat (Levi 4:4).

Psalmii lui Solomon

Psalmii lui Solomon sunt în număr de 18, fiind inițial scriși în limba ebraică. Originalul nu s-a păstrat, ci doar traducerea în greacă.

Cu excepția primului, toți sunt atribuiți lui Solomon. *Ps.Sol.* 17 se inspiră chiar din *Ps.* 71, atribuit lui Solomon.

Cucerirea Ierusalimului de către Pompei din 63 îdHr. este cunoscută, făcându-se aluzie la intrarea romanilor în sanctuar (2:2). Moartea lui Pompei, numit „Păcătos” (2:1), „Balaur” (2:25) și „Necurat” (17:11), este iarăși cunoscută (2:26-27), ceea ce ar trimite la o dată ulterioară anului 48 îdHr.

S-a presupus că psalmii aparțin fariseilor, pentru că sunt condamnați aluziv saducheii, care „murdăresc sanctuarul Domnului și profanează cu nedreptățile lor jertfele lui Dumnezeu” (2:3). Însă condamnarea „lingușitorilor” (*Ps.Sol.* 4) îi are în vedere de fapt pe farisei, numiți așa în scrierile qumranite.

De aceea se consideră că autorul este un esenian din Ierusalim.

Ps.Sol. 17 atestă un mesianism davidic unilateral (și nu bicefal ca în Qumran sau în *Testamentul celor 12 patriarhi*). Dumnezeu, Care rămâne rege în veci, îl ridică pe Fiul lui David ca rege drept, iar acesta deși este lipsit de cai sau bani, îi zdrobește pe cei păcătoși cu puterii gurii sale și curățește Ierusalimul de păgâni (romani).

Testamentul lui Moise

Numită și *Ridicarea lui Moise cu trupul la cer* (Înălțarea lui Moise), a fost scrisă la începutul sec. 1 dHr.

Sub numele de *Ridicarea lui Moise* a fost cunoscută de Clement din Alexandria și Origen.

Într-o cronologie asemănătoare cu *Jubilee*, moartea lui

Moise este situată în anul 2500 de la creație (1:2), urmând să treacă alți 2500 de ani până la venirea unui personaj eshatologic (10:12).

Adresându-se lui Iosua, Moise vestește istoria Israelului până la Irod cel Mare.

În cap. 7 sunt desrise timpurile din urmă, cu accente polemice împotriva celor care se cred „drepti” (= saducheii).

În cap. 8-9 urmează o persecuție asemănătoare celei lui Antioh 4 Epiphanes.

Este citată și în NT, în *Iuda* 9:

„Dar Mihail Arhanghelul, când se împotriva diavolului, certându-se cu el pentru trupul lui Moise, n-a îndrăznit să aducă judecată de hulă, ci a zis: «Să te certe pe tine Domnul!»”

Martiriul lui Isaia

Un autor creștin de la sfârșitul sec. 2 – începutul sec. 3 dHr. a adunat într-o carte, *Ascensiunea lui Isaia*, trei scrieri distincte: *Martiriul lui Isaia*, *Testamentul lui Iezechia* și *Viziunea lui Isaia*. Pentru a da o anumită unitate, autorul creștin introduce câteva elemente din *Viziunea lui Isaia* și în celelalte două scrieri; de asemenea, face referire la Cel Iubit.

Fără aceste adaosuri, *Martiriul lui Isaia* se prezintă ca o scriere iudaică, de origine eseniană.

În anul al 26-lea de domnie, Iezechia îl cheamă pe fiul său, Manase, în prezența profetului Isaia. Isaia prevestește că Manase va anula hotărârile tatălui său, iar pe el însuși îl va omorî.

După moartea lui Iezechia, Manase uită într-adevăr de porunci și se dedică zeului Belial. Isaia se retrage în Betleem, apoi în deșert, un profet din Samaria cu nume simbolic, Behira („ales al răului”), îl acuză pe Isaia că a vestit

distrugerea Ierusalimului.

Isaia nu-și neagă profeția și este ucis, fiind tăiat cu un ferăstrău.

Așa cum este prezentat, profetul Isaia din carte se aseamănă unui lider esenian, Dascălul dreptății.

Oracolele sibiline

Inițial, așa cum dă mărturie Heraclit, a existat o singură profeteasă, Sibila. Ulterior s-a considerat că ea a călătorit, încât diferite cetăți aveau oracole diferite, pretinzând că au fost lăsate de către aceasta. A apărut apoi tradiția mai multor sibile, 30 sau 40. În sec. 1 îdHr., Varron reduce numărul la 10.

La Roma profețiile sibiline au fost păstrate până în 83 îdHr, când au fost arse într-un incendiu. Senatul a investit o comisie care să facă cercetări în diferite țări, pentru a reconstitui oracolele. La acestea au contribuit și iudeii din Diaspora.

Scriitorii creștini cunosc 12 cărți de oracole, numerotate 1-8 și 11-14.

De origine iudaică sunt cărțile 3-5.

Oracolele au fost redactate în hexametri grecești, imitându-l pe Homer. Autorii au cunoștințe vaste de literatură greacă și VT.

Cea mai veche este cartea 3, atribuită sibilei din Eritreea. Ea afirmă însă că în realitate este fiica lui Noe, din Babilon. În realitate scrierea datează din sec 1 îdHr., fiind de origine alexandrină.

Se vorbește de o perioadă de tulburări politice, după care vine un Mesia, a cărui voință e supusă lui Dumnezeu, care va inaugura o perioadă de prosperitate (3:657-660). Toate popoarele vor aduce daruri în templul din Ierusalim (3:772-776).

Cartea 4, de origine eseniană, datând din jurul anului 80

dHr. (cunoaște distrugerea Templului din 70 dHr. și erupția Vezuviului din 79 dHr.), fiind scrisă probabil în Asia Mică sau Siria.

Istoria lumii este prezentată pe 10 generații și 4 regate succesive.

Cartea 5, datează de dinainte de anul 132 dHr. (îl laudă pe împăratul Adrian, necunoscând a doua revoltă iudaică), locul de origine fiind Egiptul.

Este anunțată venirea lui Mesia (5:414-415) și reconstruirea de către Dumnezeu a Templului distrus în 70 (5:420-427).

4 Ezdra

S-a păstrat într-o traducere latină făcută din greacă, aceasta la rândul ei după un original ebraic. A fost inserată în *Vulgata*.

De origine iudaică sunt doar cap. 3-14.

Scrisă după anul 70 dHr., probabil ca reacție la sinodul iudaic de la Iabne (Iamnia) din 90-100, apărând literatura apocrifă. Unii au bănuit un mediu fariseic, însă se pare că ar fi vorba de esenieni.

3-5:19	discuție: încercările dreptilor și prosperitatea celor nedrepti
5:20-6:34	discuție: judecata divină
6:35-9:25	discuție: numărul mare al osândiților și cel mic al celor aleși
9:26-10:59	viziunea cu femeia în doliu
10:60-12:51	viziunea cu vulturul
13	viziunea cu omul
14	reconstituirea Scripturilor

La preocuparea legată de distrugerea Templului (cea din anul 70 dHr., care este o repetare practic a distrugerii din 586

îdHr.), se dă următorul răspuns. Dumnezeu a creat două lumi: lumea aceasta cu căi strâmte și lumea de dincolo, rezervată dreptilor.

Femeia în doliu din prima viziune reprezintă Ierusalimul, iar fiul pierdut Templul ruinat.

Vulturul cu 3 capete și 20 de aripi reprezintă imperiul roman, iar leul îl reprezintă pe Mesia (12:32). Probabil că această viziunea datează din timpul lui Domițian, aprox. Anul 90 dHr.

În viziunea a 3-a (cap. 13), un Om supranatural (= Mesia) iese din mare și împotriva lui se strânge o mulțime de oameni. Omul se refugiază pe un munte (= Sionul) și îi distruge cu suflul gurii. Coboară apoi adunându-și o altă mulțime, pașnică.

În cap. 14 Ezdra primește în extaz 94 de cărți: 24 publice (cărțile canonice) și 70 secrete. Textul trebuie înțeles ca o reacție la sinodul de la Iabne, când s-a stabilit canonul ebraic. Practic se încearcă legitimarea scrierilor apocrife.

Apocalipsa lui Baruh (siriacă) [= 2Baruh]

Contemporană cu 4Ezdr., pe care a cunoscut-o și a adaptat-o, a fost scrisă după anul 70 dHr., pentru că se referă la distrugerea templului din Ierusalim de către romani. Forma finală se pare că și-a găsit-o în timpul împăratului Traian.

Dar dacă 4Ezdr. este o scriere ezoterică, destinată inițiaților, 2Bar. se adresează poporului din sinagogă. Se arată că după ce dreptii au fost ridicați de Dumnezeu, proorocii au adormit, credincioșilor le-au rămas doar Cel Puternic și Legea (85:3).

Se încearcă răspunderea la întrebarea de ce Dumnezeu a permis distrugerea templului. Interesant că se consideră că Dumnezeu și-a trimis El însuși îngerii să nimicească templul.

1-12	introducere narativă
13-20	discuție: căderea Ierusalimului și judecata popoarelor
21-34	discuție despre sfârșitul lumii
35-47	viziunea despre pădure și vie
48-52	discuție: sfârșitul timpului
53-76	viziunea cu norul
77-88	scrisoarea lui Baruh

Ca și 4Ezdr. are în componență discursuri și viziuni.

Baruh și Ieremia asistă la cucerirea și distrugerea Ierusalimului, punându-și problema acestei pedepse. Ca și 4Ezdr. se afirmă existența celor două lumi. Întrebând despre timpul prescris, lui Baruh i se răspunde că după lumea aceasta urmează regatul mesianic, apoi învierea.

Pădurea de cedru este acuzată de vie ca fiind păcătoasă; din vie curge o apă care dezrădăcinează cedrii. Via și apa îl simbolizează pe Mesia, iar cedrul cel mai mare este împăratul Titus.

La 2Bar. 54:19 se spune că Adam n-a păcătuit decât pentru el, totuși fiecare om devine un Adam repetând păcatul înaintea lui Dumnezeu.

În viziunea cu norul de ploaie ridicat din mare, șapte ploi formate simbolizează istoria. Tenebrele alternează cu ploile luminoase, asociate figurilor importante din VT (Avraam, Moise, David, Solomon), cea de-a 7-a ploaie fiind timpul lui Mesia. Interesant că paralel cu succesiunea dreptilor există și o succesiune a păcătoșilor, care încep cu Adam, prin care a intrat în lume moartea.

Apocalipsa lui Baruh (greacă) [= 3Baruh]

Apocalipsa lui Baruh în greacă a fost scrisă în sec. 1 dHr. (nu cunoaște încă prigoana împotriva iudeilor din 115-117), prezentând multe influențe egiptene.

Pe când Baruh plângea distrugerea Templului, un înger

Îl ia într-o călătorie prin cele 5 ceruri (cap. 2-16), situate din ce în ce mai departe unul de altul.

În primul cer, asemănător unei câmpii, se găsesc ființe cu capete de animele, cei care au zidit turnul Babel. În al doilea tot ființe teriomorfe sunt cei au sfătuit construirea turnului.

În al 3-lea cer se află un șarpe uriaș, în al cărui pântec este Hadesul. Îngerul îi explică lui Baruh că în fiecare zi soarele este precedat în periplul său de pasărea phoenix, care protejează pământul de razele soarelui.

În mijlocul celui de-al 4-lea cer se află un lac, iar păsările care cântă sunt sufletele dreptilor.

În al 5-lea cer Baruh nu are acces. Acolo intră doar arhanghelul Mihail, cu cupă mare cât universul în care se află faptele oaemnilor, depuse sub formă de flori de către îngeri (unii cu panere pline, alții pe jumătate, alții fără nimic, corespunzând dreptilor, celor obișnuiți și păcătoșilor). Arhanghelul Mihail aduce din al 5-lea cer ulei pe care îl varsă în panerele îngerilor.

La nedumerirea lui Baruh cu privire la distrugerea Templului din Ierusalim, i se răspunde că mai important rămâne Templul din cer în care slujește arhanghelul Mihail.

Origen cunoaște o *Carte a lui Baruh*, în care se spune că există 7 ceruri. Cel mai probabil e vorba însă de o altă scriere.

Iosif și Asenet

Este un roman având ca punct de plecare *Fac. 41:45*, în care se spune că Iosif a luat în căsătorie pe Asenet, fiica preotului egiptean.

Are două părți, prima în care se povestește despre căsătoria lui Asenet cu Iosif, iar a doua în care uneltirile fiului faraonului sunt dejucate, încât Iosif ajunge chiar să domnească în Egipt.

Spre diferență de alte romane de dragoste din epoca elenistică, se remarcă prin accentul pus pe castitate.

În plan religios încearcă să răspundă la problema ridicată de căsătoria patriarhului Iosif cu o străină, în contextul în care în iudaismul elenistic separarea iudeilor de străini era impusă. Romanul va arăta că Asenet este de fapt o prozelită, ea renunțând la idolatria egipteană pentru iudaism. Convertirea sa e prezentată ca o inițiere religioasă.

Testamentul lui Iov

Apartține genului testamentelor, fiind realizat după modelul *Testamentului celor 12 patriarhi*. În același timp este și o parafrază a versiunii grecești a cărții *Iov*. Interesant că autorul cunoaște versiunea grecească a LXX, înainte ca Origen să o adapteze după Theodotion.

Probabil a fost scris la sfârșitul sec. 1 dHr., provenind din cercurile terapeuților (sectă iudaică din Egipt asemănătoare esenienilor). A fost influențat de tragedia greacă, prezentând imne dispuse pe roluri, precum și monologuri, încât se poate presupune că a scrierea a servit și ca reprezentație teatrală în cadrul sectei.

1-8	prolog
9-15	bunăstarea lui Iov
16-27	Iov lovit de Satan
28-41	discuțiile lui Iov cu prietenii săi
42-50	epilog: regăsirea bunăstării de către Iov
51-53	apendice, atribuit lui Nereus, fratele lui Iov

Iov, deși păgân, apare ca un convertit și un luptător împotriva idolilor, ceea ce îi atrage dușmănia lui Satan.

Pornind apoi de la viziunea slavei cerești de la Iezechiel, sunt prezentate „carele Tatălui” (33:9) cu rol psihopomp, ele

transportând sufletul dreptilor în cer.

Sufletul omului cu inima curățită se alătură apoi corului îngerilor în limba acestora, după cum se arată despre fiii lui Iov.

Testamentul lui Avraam

A fost scrisă probabil direct în limba greacă. Provine din iudaismul egiptean, pe la începutul sec. 2 dHr.

Nu este propriu-zis un testament, dar se ocupă de virtuți (ex. ospitalitatea) ca și *Testamentul celor 12 patriarhi*.

Prezintă două forme, una mai lungă și alta mai scurtă. Nu se poate preciza care dintre ele este mai veche, probabil ambele sunt versiuni ale unui original aparte.

Textul de la *Fac. 12:1* este interpretat alegoric: Avraam este chemat să iasă din patria sa, adică din trup (A 1:7). Avraam însă îi spune arhanghelului Mihail că refuză să moară. Este dus cu un car în cer, de unde contemplă lumea și judecata. Interesant că judecata se desfășoară universal, fără distincție între iudei și păgâni. Este apoi relatată întâlnirea lui Avraam cu Moartea.

Alte două testamente, *Testamentul lui Isaac* și *Testamentul lui Iacov*, păstrate în coptă, au dorit să formeze o trilogie alături de *Testamentul lui Avraam*.

Apocalipsa lui Avraam

Scrisă către sfârșitul sec. 1 dHr., probabil în arameică. Este însă păstrată doar în slavonă.

Sf. Epifanie și Teodor bar Konai fac referire la ea, condamnând-o, ultimând dând chiar citate, însă nici unul nu se potrivește cu textul cunoscut. Probabil deci că mai circula

și altă lucrare sub acest nume.

1-8	partea I: convertirea lui Avraam	
9-31	partea II	
	9-14	sacrificiul lui Avraam și întâlnirea cu Iaol și Azazel
	15-29	călătoria prin cer a lui Avraam
30-31	Epilog	

Prima parte este cea mai veche și a exista independent de a doua, adăugată ulterior.

Prima parte înțelege textul de la *Fac. 12:1* foarte literal: Avraam trebuie să fugă din casa tatălui său, având viața pusă în pericol din cauza respingerii idolilor.

La sacrificiul din partea a doua, Avraam nu sacrifică turtureaua și porumbelul, pentru că cu aceste păsări Avraam și Ioel se vor ridica la ceruri.

În ascensiunea mistică Avraam vede carul și tronul ceresc, prin aceasta cartea apropiindu-se de mistica Merkabei.

Apocalipsa lui Ilie

Scrierea este de origine iudaică, dar în sec. 2-3 dHr. a suferit o serie de intervenții creștine. S-a păstrat în coptă și ebraică.

Are 3 părți.

În cap. 1, este laudat postul, creat de Dumnezeu.

În cap. 2, se vorbește de un Regele Nedreptății, venind din nord (= Marc Antoniu), care va fi ucis de Regele Păcii, venind din vest (= August). Regele Păcii se va răzbuna pe Egipt, dar se va arăta favorabil iudeilor.

În cap. 3 este prezentat Antihrist: Fiul Nedreptății va repeta toate minunile făcute de Cel Uns, cu excepția învierilor (3:5-10). Lui i se vor opune fecioara Tavita, Ilie și Enoh și apoi